

Tooth Gábor Andor

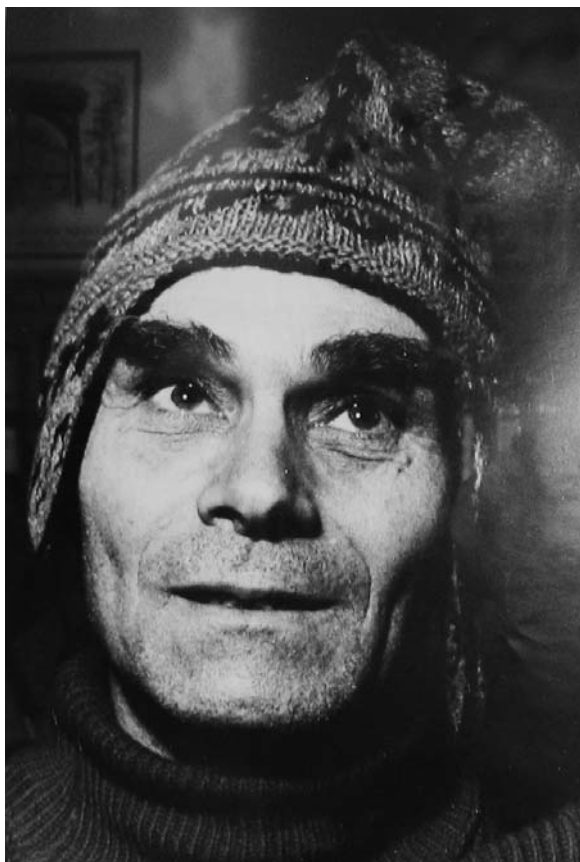
Időutazás – minden összefügg mindennel

Bálint Endre kiállítása a Fiumei úti temetőben

Bálint Endre volt többek között az a festőművész, aki miatt én is ezt a pályát választottam. Nagyon nagy hatással volt rám, és a mai napig töretlenül nagyra tartom a munkásságát. Nemrég elmentünk a feleségemmel Marc Ribot's Ceramic Dogs koncertjére. Életem egyik legemlékezetesebb zenei élménye volt. Nemcsak azért, mert frenetikus volt, hanem azért is, mert fellépett a trióval Bálint Eszter is, aki Bálint Endre unokája. Hegedűn játszott és énekelt. Bálint Eszter az a Bálint Eszter, aki Jim Jarmusch, *Florida, paradicsom* című kultuszfilmjének címszereplője volt John Lurie mellett. John Lurie az a John Lurie, akinek Lounge Lizards nevű zenekarában sok évvel ezelőtt Marc Ribot gitározott. Minden összefügg mindennel. Olyannyira, hogy a koncert előtt összefutottunk egy régi évfolyamtársnőnkkel, aki a kisfiával jött a koncertre. Régóta nem találkoztunk már, megörültünk egymásnak. Feleségem kimondottan baráti viszonyban volt vele annak idején. Arra gondoltam, milyen jó lett volna, ha az én anyukám is nyolcéves koromban ilyen koncertekre vizs... Akkor derült ki számomra, hogy mit keresnek itt, mikor a koncert végén közölték, hogy oda kell menniük Bálint Eszterhez, aki a kisfiának a féltestvére, mivel ő is Bálint István gyermeke. Bálint István, Bálint Endre fia volt. Bálint István az a Bálint István, aki Halász Péterrel New York-ba emigrált, mert az akkori rendszer nem tűrte meg őket. Lakásszínházat, performanszokat csináltak, kirívó külsejükkel, hippy életmódjukkal nemkívánatos személyekké váltak, el kellett hagyniuk az országot. Mikor kimentek Amerikába, Bálint Eszter alsótagozatos volt az általános iskolában. Minden összefügg mindennel.

Nagy örömmel indultam el a Fiumei úti temetőbe, mert arra gondoltam, hogy milyen nagyszerű vállalkozás is ez. Azért nagyszerű gondolat, mert a művészet segítségével jobban feldolgozhatóvá válik a halál, oldottabbá a temető és

minden, ami ezekkel kapcsolatos. Különleges helyszín, nem egy galéria. Igaz, hogy a temetőn belül a Kegyeleti Múzeumba irányított a portás, aki olyan fűszeres ebédet fogyasztott, hogy visszahőköltem, mikor a fülke ablakához hajoltam az információért. A Kegyeleti Múzeumot a stílusból ítélve, talán a hatvanas évek elején építhették. Kívülről akár egy tervezőiroda, vízügyi igazgatóság, vagy más efféle is lehetne. Korrekt pirostéglás, egyemeletes, lapostető, modernista épület, amiben a múzeum mellett a temetések megrendelése és más adminisztráció is helyet kapott. Maga a múzeum az emeleten van. Törté-

nelmi temetések archív felvételei a falakon, nagybörzsönyi halottasszekér, üveges vitrin mögött számtalan érdekes relikvia. Szinte minden olyan hangulatot árasztott, mint maga az épület. Valószínűleg akkor rendezték be a Kegyeleti Múzeumot, mikor az épületet átadták, azóta szerintem nem is nagyon nyúltak hozzá. A kiállítás egy kis barátságos melléktéremben volt megrendezve. Épp egy francia csoport volt ott, akik nagyon lelkesedtek a múzeumért. A tolmács azt fordította valakinek, hogy többen is vissza fognak jönni a családjukkal együtt, mert annyira érdekes itt minden. A három tervezett kiállító Bálint Endre, Ország Lili, Vajda Lajos közül az első Bálint Endre. Bálint Endre, aki Vajda Lajossal nemcsak legjobb barátok, hanem sógorok is voltak. Ország Lili mindkettőjünkkel szoros barátságban volt, de Bálintot mentorának is tekintette. Bálint Endre Vajda korai halála után továbbvitte művészetét. Ha Vajda nem hal meg, azt festette volna talán, amit halála után Bálint... Szinte az az ember érzése, mitha továbbfestette volna Vajda tragikusan korán félbeszakadt életművét, és ezzel a gesztussal Vajda is tovább élne. Természetesen nem másolta, hanem továbbgondolta, továbbfejlesztette a világát. Sok a

közös szimbólum, motívum, de Vajda vajdásan, Bálint bálintosan festi meg azokat. Minden összefügg mindennel. A kis teremben nagyon jól összeválogatott, többnyire a hatvanas években készült képet állítottak ki. Ez is erősítette bennem az időutazás élményét. A bejáratnál egy vicces fekete-fehér Bálint Endre fotó fogadott. A mester egy kötött skandináv fülessapkát visel, szemében enyhe mosoly bujkál. A falon egy Bálint Endre versidézet:

*„...Sötét az éji út, de megtörik a csillanáson
merülj alá! Mélyebbre, mint a sír, amelyet ásol!”*

Bálint Endrénél különös életrajzi adat, hogy az Iparművészeti Főiskolában végzett tanulmányai alatt a szünidőben sírásóként dolgozott a Kerepesi temetőben.¹ Nem meglepő tehát, hogy a későbbiekben „otthonosan mozog” a temetőben, így ebből a korai élményéből is táplálkozik művésze. Vajdával Szentendrén járták a temetőket motívumokat gyűjtve. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy Bálinték valamiféle korai *dark*-ok, vagy *gótikus*-ok lettek volna, akik fehérre festették az arcukat és feketébe öltözve estékként a temetőbe jártak, mert ott jól érezték ma-

gukat. Bálinték motívációja lényegesen mélyebbről táplálkozott. A gyűjtések eredményeképpen zsidó és keresztény szimbólumok, héberfeliratos sírkövek mellett megjelent a kereszt (sírkereszt) vagy Krisztus alakja is, leginkább a keresztre feszített Megváltó formájában. Látható a kiállításon egy *Kereszten* című magántulajdonban lévő kiváló kép ebből a témakörből. A kurátornak sikerült magángyűjteményekből néhány különleges alkotást beszereznie, amit korábban még nem láttam. Valóban érdemes volt – már csak ezért is – eljönni. Bálint utolsó korszakában allergiás lett az olajfestékre, és ezért többnyire kollázsokat, montázsokat készített. Láthatam itt néhány ragyogó applikációt, például a *Tízparancsolat* című alkotását egy üvegajtós fadóbozba készítette. A rá oly jellemző hosszú vízszintes fára festett képeiből hármat is kiállítottak. (Azt hallottam valakitől, hogy ezt a formát Franciaországban fejlesztette ki, mert egy padlásszobában lakott, ahol csak ilyen formájú képeket tudott festeni.) Mellesleg itt kapott megbízást a Biblia illusztrálására is, amiből nekem is van egy féltve őrzött példányom. Az *Hommage á Bartók I.* című képe szintén ez a formavilág, és ez is kollázs-technikával készült. Az *Álom a szentendrei ablakhoz* című képét is hosszú fára festette. Ezen tetten érhetünk egy tipikus kürtöt fújó Bálint angyalt, és látható az egyik fő motívuma a rácsos ablak, amit Vajda is előszeretettel használt. A halálfej, koponyacsontokkal szintén egy olyan szimbólum, amit a Vajda- és Bálint-képeken is láthatunk. Ezek a motívumok Vajda csodálatos transzparens vonalas rajzain a legszebbek. Keserű akasztófahumor, amikor úgy rajzolja meg

önarcképét, hogy a koponyáján belül a homlokán megjelenik a halálfej stilizált ábrája. (Tavaly a Vár-beli Vajda Lajos kiállításon megnézhattuk élőben.) Bálintnál is láthattunk itt koponyát, halálfejet a *Fennakadunk* és a *Golgota* című képein. A *Kereszt* és a *Triptichon* című képeit egymás alá helyezte a kiállítás rendezője, mintha egybetartoznának. Működött. Az *Utolsó ítélet* című képnek rendkívül erőteljes a kompozíciója. Ez a végtelenül egyszerű, de nagyon hatásos osztás számos képen megfigyelhető. A *Spanyol temető* című alkotást például hat egyenlő részre tagolja, és mindegyik kazettába más-más szimbólumot fest, vagy applikál, mert két kazettában is igazi csontokat láthatunk. Egyébként az egész kép sötét, szinte monokróm. Az *Anyag-angyal* személyes kedvencem. Itt sincs túlbonyolítva sem a kompozíció, sem a színhasználat. Egy fehér kép, amin egy angyalformát sejtünk, fél vaspatkó társaságában. A festmény bal felére pedig néhány lyukat fúrhatott a mester. Nem beszéltem az összes képről, de összességében dicsérenem kell a kurátort és az ötletgazdát, mert remek kiállítást állítottak össze a Kegyeleti Múzeum laposteteje alá. Határozottan kreatív ötletnek tartom ezt a kezdeményezést, feltöltődve távoztam a kiállítás megtekintése után. Kilépve a kapun a temető téglakerítése leginkább Ország Lili téglafalaira emlékeztetett a koradélutáni napsütésben.

2010. október

¹ Román József: *Bálint Endre*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1980, 67.